
Divadlo Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene

Ing. Jana Raffajová, riaditeľka
Mgr. art. Ján Chalupka, umelecký šéf

424. premiéra v 66. sezóne 2014/2015

JURAJ SARVAŠ

OROL TATRANSKÝ

DRAMATURGIA: Ján Chalupka
AUTORSKÁ HUDBA: Pavol Janiček
CHOREOGRAFIA: Martin Urban
SCÉNA: Jaroslav Valek
KOSTÝMY: Eva Kleinová
RÉŽIA: Juraj Sarvaš

Slovenská premiéra: dňa 10. apríla 2015

Inscenácia Orol tatranský vznikla pri príležitosti Roka Ľudovíta Štúra.

OSOBY A OBSADENIE:

EUDOVÍT ŠTÚR: Marek Rozkoš

JOZEF MILOSLAV HURBAN: Daniel Výrostek

DOKTOR MAYER: Juraj Sarvaš a.h.

MÁRIA POSPÍŠILOVÁ: Dominika Výrostek Misárová

GRÓF ZAY: Štefan Šafárik

MIKULÁŠ OSTROLÚCKY: Michal Ďuriš

ALŽBETA OSTROLÚCKA: Svetlana Sarvašová

ADELA OSTROLÚCKA: Veronika Čepeová, posl. AU BB

LAJOS KOSSUTH: Matej Kováčik, posl. AU BB

VESNA: Mária Olejníková a.h.

ŠTÚR A MY

V septembri 2003 si Divadlo JGT, spolu s mestom Zvolen, pripomenulo sedemstošesťdesiate výročie udelenia mestských práv - v roku 1243. Pred dvanástimi rokmi sa k mestu a regiónu viazali aj niektoré ďalšie významné jubileá: 150. výročie úmrtia Adely Ostrolúckej a práve v spomínanom roku to bolo presne 155 rokov odvtedy ako Ľudovít Štúr, vyslanec zvolenský, bojoval za uznanie reči a práva slovenského národa v Uhorskom sneme v Bratislave. Známa osobnosť slovenskej politiky a vedenie starobylého mesta už vtedy aktívnym spôsobom zohrali významnú úlohu v našich dejinách. Adela Ostrolúcka práve vďaka svojmu učiteľovi Štúrovi v tomto zložitom období našej histórie aj vo vyšších šľachtických kruhoch obracala pozornosť na reč, piesne, tradíciu a osobnosti slovenské. A nemalý podiel na tom, že sa Ľudovít Štúr stal poslancom (teda vyslancom, ako sa tomu vtedy hovorilo) mal jej

otec, podžupan Zvolenskej stolice. Niektoré z týchto súvislostí, ktoré boli hlavnou súčasťou dramatického pásma Vyslanec zvolenský, samozrejme našli miesto aj v terajšej hudobno - dramatickej kompozícii Orol tatranský. Spája ich i snaha umelecky jemne napomôcť k trochu lepšiemu poznaniu významného historického obdobia a kľúčovej osobnosti slovenskej kultúry. Niektorí členovia nášho súboru si čiastočne opäť pripomenuli postavy, ktoré už hrali, ďalší si naštudovali úplne nové. Študenti herectva FDU Akadémie umení v Banskej Bystrici si ako významné osobnosti vyskúšali hru na doskách zvolenského javiska. Asi najsilnejším prepojením s predchádzajúcou kómpozíciou je autor, režisér a ctiteľ štúrovskej tradície Juraj Sarvaš. Podobnosti tu nekončia, ale tých rozdielov je o trochu viac. Dúfame, že toto tiež bude dôstojná divadelná vstupná brána do zaznamenávania jubilea v roku 2015, v ktorom tak Slovensko ako aj Európa zaznamenávajú dvojsté výročie narodenia Ľudovíta Štúra.

*Dve významné osobnosti - Ľ. Štúr a
A. Dubček - sa narodili pod tou istou strechou*

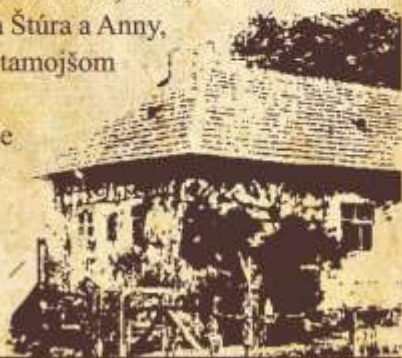
Naše vedomosti o štúrovskej tradícii by sa zrejme nemali (a nesmeli) scvrknúť iba na niekoľko citátov. Osamostatnenie slovenčiny je mimoriadne dôležité, ale evidentne nie to jediné čo Štúr a jeho stúpenci (pre nás ako národ) chceli urobiť a urobili. Samotný Štúr nám z dnešného pohľadu pripadá ako podozrivo čistý charakter - celok jeho osobnosti však uniká i jeho súčasníkom. Jozef Miloslav Hurban ho chválil, Jonáš Záborský iba hanil a údajne objektívne kritický voči nemu bol Ján Kalinčiak. Akoby sa scvrkol na ideálneho a idealistického starého mládenca, tak trochu bez mäsa a kostí, junáka plného nadšenia bez výraznejšieho vnútorného života, teda pomerne konvenčný hrdina. Štúr vo svojom článku K odohnaniu ovadov uviedol: „Súďte ma po tom ako verejne pôsobím, ale súkromnému môjmu životu dajte pokoj, do toho vás nič!“. Historici venovali pozornosť viacerým historickým rozhodnutiam ako bol jazyk alebo spojenectvo s Viedňou v roku 1848 a niektoré vedecké články v seriózných publikáciách sa zaoberali analýzou jeho intimného života. Keď však ide o dramatickú tvorbu, napriek niektorým vydareným inovatívnym inscenáciám, v podstate doteraz nie je napísaná poctivá hra, ktorá by zásadnejším spôsobom vrhla viacej svetla na Štúrov dramatický osud. V tomto ohľade sme trochu akoby tou jeho povestnou hromádkou koží netvorivých. Je dosť možné, že sa práve v roku jubilea stretne s dielami, ktoré budú pátrať hlbšie a objavíme kontroverznejšie motívy týkajúce sa Štúra a jeho doby. Bolo by to určite prínosné a vítané v období, keď sa zrejme viacej trojí ako tvorí. Ambíciou nášho divadla je (lebo je vôkol nás veľa toho s prívlastkom Štúrov/a/o) kultivovaným divadelným prejavom zaplniť široký prázdny priestor medzi nekritickou chválou a hanbou Štúrovej osobnosti. Vychádzame zo zásady, že „čo sa nespomína akoby nebolo“ a uvedené spomínanie by mohlo mieriť za seba/poznanim.

Ludovít Štúr

KALENDÁRIUM

28. október 1815 - narodil sa v Zay-Uhrovci (dnes Uhrovec) E. Štúr ako druhé dieťa (mal päť súrodencov) učiteľa a organistu Samuela Štúra a Anny, rod. Michalcovej a 29. októbra bol pokrstený v tamojšom evanjelickom chráme

Do roku 1827 získal základné vzdelanie, vrátane znalosti latinčiny, u svojho otca, učiteľa Samuela Štúra. V auguste odchádza na štúdiá do Rábu (dnešný Győr), kde navštevuje nižšie gymnázium. Do roku 1829 sa zdokonalil najmä v dejinách, maďarčine, nemčine, gréčtine.

V septembri 1829 - štúdium na evanjelickom lýceu v Bratislave. Na lýceu existovala od roku 1803 Katedra reči a literatúry česko-slovenskej, ktorú viedol profesor Juraj Palkovič. Evanjelické lýceum v Bratislave bolo jedinou vyššou strednou ev. školou v Uhorsku s takouto katedrou. Prednášky sa tu viedli v biblickej češtine, keďže táto bola už

tri storočia jazykom slovenských evanjelických vzdelancov.

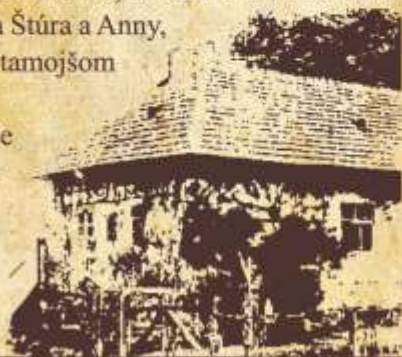
Február 1834 - dočasné prerušenie štúdia kvôli vážnej finančnej situácii. Vracia sa do Uhrovca, kde si privyrábal ako pisár na panstve grófa Karola Zaya, s ktorým sa potom neskoršie politicky konfrontoval.

KALENDÁRIUM

28. október 1815 - narodil sa v Zay-Uhrovci (dnes Uhrovec) E. Štúr ako druhé dieťa (mal päť súrodencov) učiteľa a organistu Samuela Štúra a Anny, rod. Michalcovej a 29. októbra bol pokrstený v tamojšom evanjelickom chráme

Do roku 1827 získal základné vzdelanie, vrátane znalosti latinčiny, u svojho otca, učiteľa Samuela Štúra. V auguste odchádza na štúdiá do Rábu (dnešný Győr), kde navštevuje nižšie gymnázium. Do roku 1829 sa zdokonalil najmä v dejinách, maďarčine, nemčine, gréčtine.

V septembri 1829 - štúdium na evanjelickom lýceu v Bratislave. Na lýceu existovala od roku 1803 Katedra reči a literatúry česko-slovenskej, ktorú viedol profesor Juraj Palkovič. Evanjelické lýceum v Bratislave bolo jedinou vyššou strednou ev. školou v Uhorsku s takouto katedrou. Prednášky sa tu viedli v biblickej češtine, keďže táto bola už

tri storočia jazykom slovenských evanjelických vzdelancov.

Február 1834 - dočasné prerušenie štúdia kvôli vážnej finančnej situácii. Vracia sa do Uhrovca, kde si privyrábal ako pisár na panstve grófa Karola Zaya, s ktorým sa potom neskoršie politicky konfrontoval.

Začiatkom roka 1843 oboznámil Ľudovít svojich blízkych priateľov s myšlienkou spojiť katolícky aj evanjelický prúd Slovákov na báze jednotného spisovného jazyka a v júni spolu s M.M. Hodžom a J. M. Hubanom po návšteve u J. Hollého na Hurbanovej fare v Hlbokom kodifikovali nový spisovný jazyk na základe stredoslovenského nárečia. 17. júla

navštívili na Dobrej Vode Jána Hollého, ktorého ako významného predstaviteľa bernolákovčiny prvého oboznámili so svojim zámérom. V dôsledku nátlaku bol Štúr zbavený funkcie na katedre, na protest proti tomu časť študentov lýcea odišla študovať do Levoče, zrodila sa pri tom hymna Nad Tatrou sa blýska...

V roku 1845 dostal povolenie na vydávanie Slovenských národných novín, prvej skutočnej slovenskej politickej platformy s prílohou Orol tatranský. Noviny vychádzali dvakrát do týždňa, príloha Orol tatranský každý druhý týždeň. Ich náklad sa pohyboval v rozpätí 400 - 800 exemplárov. Písané boli v Štúrovej slovenčine a našli si svojich horlivých prívržencov a kvôli forme jazyka aj zarytých nepriateľov. Medzi odporcov sa zaradili niektorí českí vlastenci, ktorí to chápali ako odtrhnutie sa od Čechov, ale aj P. J. Šafárik a najmä Ján Kollár. Slovenské národné noviny boli svojim obsahom zamerané na osvetovú činnosť, na sociálne práva, oboznamovali s kultúrnou tvorbou Slovanov a prinášali aj aktuálne články o politickej situácii doma i vo svete. Činnosť Štúra a ďalších redaktorov sťažoval cenzor, ktorý svojimi zásahmi okliešoval články novín.

V roku 1846 vydal Štúr spis Nárečie slovenské alebo potreba písania v tomto nárečí, v ktorom obhajoval nevyhnutnosť nového spisovného jazyka a v tom istom roku vyšlo jeho jazykovedné dielo Náuka reči slovenskej, obsahujúce základy novej gramatiky. V Zemianskom Podhradí sa zoznámil s Adelou Ostrolúckou.

V roku 1847 Štúr vstúpil na pôdu Uhorského snemu, ktorý sa konal v Bratislave (v budove dnešnej Univerzitnej knižnice) ako poslanec za slobodné kráľovské mesto Zvolen, aby konkrétnejšie a dôslednejšie obhajoval svoje národné a sociálne postoje. Jeho známym politickým protivníkom bol liberál Lajos Kossuth, s ktorým mal v niektorých sociálnych otázkach zhodné názory, ale v chápaní princípu národnej slobody sa výrazne obchádzali. Snemové obdobie prerušili revolučné dni meruôsmeho roku.

Búrlivé udalosti v roku 1848 našli svoju odozvu aj v habsburskej monarchii. Revolúciou získané práva dali ľudu väčšiu mieru slobody. Zároveň však pre ústupky viedenskej vlády voči Pešti v otázke miery, nezávislosti Uhorska, hrozilo zosilnenie maďarizácie. Žiadosti slovenského národa načrtli možnosť riešenia slovensko - maďarských vzťahov na základe princípu rovnoprávnosti. Štúr organizoval zvolanie Slovanského zjazdu do Prahy. Z toho dôvodu vydala maďarská vláda na Štúra zatykač. Zástupcovia Slovanov sa tu snažili nájsť východisko zo zložitej situácie. Po strokotaní všetkých zákonných aktivít vymôcť si národné práva od maďarskej vlády, boli Štúr s Hurbanom odhodlaní na boj.

15. - 16. septembra bola vo Viedni utvorená Slovenská národná rada, ktorá sa vyhlásila za jediného vykonávateľa moci na Slovensku a odmietla poslušnosť maďarskej vláde. Jej politickými členmi boli Ľudovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban a Michal Miloslav Hodža. SNR vyzvala v septembri 1848 Slovákov do ozbrojeného povstania za vydobytie si svojich národných a sociálnych práv.

Po neúspechu výpravy v roku 1849 a po opätovnom sklamaní z reakcie cisárskeho dvora, ktorý Slovákom sľuboval podporu za boj proti maďarským radikálom, sa Štúr ocitol v nepriaznivej situácii. Žiadosť o povolenie vydávať slovenské politické noviny (Slovenské národné noviny zanikli v revolučných dňoch) a pokus získať oficiálne povolenie Tatrina, stroskotali. Štúr v tomto období pracoval na spise Slovanstvo a svet budúcnosti a venoval sa slovanskej ľudovej tvorbe.

Rok 1851 otvoril sériu osobných tragédií Ľ. Štúra, pretože v januári mu zomrel brat Karol (kňaz a učiteľ v Modre) a o pol roka neskôr jeho otec. Ľudovít sa po smrti svojho staršieho brata presťahoval do Modry, aby sa - sám pod policajným dozorom, postaral o sedem detí zosnulého brata. Naďalej bol tvorivo činný, hoci jeho život zneprijemňovala a sťažovala polícia.

V roku 1853 zomrela vo Viedni jeho duchovná priateľka Adela Ostrolúcka a v Trenčíne jeho matka. V tomto období končí aj Štúra životná púť. Na polovačke v decembri 1855 sa pri pokuse o preskočenie potoka neďaleko Modry nešťastne postrelil. Zomrel 12. januára 1856 v Modre ako štyridsaťročný.

V roku 2015 celoslovensky zaznamenávame 200. výročie narodenia Ľudovíta Štúra, ktoré je zaradené aj do zoznamu výročí UNESCO.

Lajos Kossuth

Adela Ostrolúcka

Jozef Miloslav Hurban

Mária Pospíšilová

Karol Zay

VESNA

Vesna, dcéra Pizmar a Striboga, je bohyňou jari. Je šantivá, veselá, ale aj premenlivá a nestála. V čase jari pomáha Lade, Mokoši a Žive prebrať všetko k životu. V období jarnej rovnodennosti zväzda Perúna a počas prvého jarného splnu sa stáva jeho ženou. Vesna je podobne ako Perún úzko spätá so živlom vody. Je hádam najveselšou bohyňou a veľkou figliarkou, ktorá si rada robí žarty zo všetkých bohov ako aj ľudí na zemi. Viaže sa s ňou jednoznačne radosť, spev, zeleň, kvety, láska. Po matke zdedila krásu. Vesne sú zasvätené bahniatka a všetky jarné kvietky. Zo zvierat je to kukučka. Svojím úsmevom a veselosťou zaháňa zimu a prináša teplo do záhrad, lesov a lúk. Vesna je v rámci hry Orol tatranský metaforickou postavou sprevádzajúcou E. Štúra.

Návrh kostýmu Eva Kleinová.

OROL TATRANSKÝ

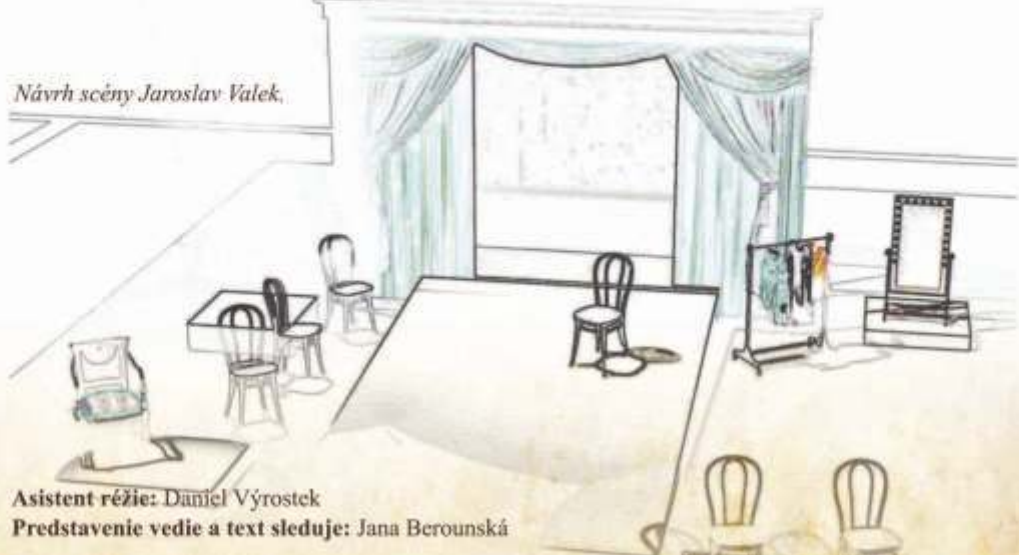
V čísle 86 Orla tatranského z roku 1847 sa okrem rubriky (v štúrovčine) Slovanskej zprávi, informácie o novej Domovnej Pokladnici na „rok prjestupni 1848“, článku Slovenská d'ivadelno-spevná zábava v B. Štjavnici nachádza ešte rubrika Rozličnosťi a v nej napríklad aj takáto zaujímavosť: „Dáki fabrikant dáždňikov v Bostoňe vimisleu dáždňiki, ktorje nemuože len jich majitel' užívat', bo sú tak zrobenje, že keď sa spust'ja, rukoveť sa z nich sníme a tak zavretje ostavajú, kim sa zase rukoveťou ako klúčom ňeotvorja.“ A v ťažkých a zložitých časoch humor bol aj výborným liekom, hoci aj čierny: „Kolko je dňes mŕtvich? opituvau sa Dr. v ňemocňici posluhovača. „Dvaja p. Dr.“ „Ako že je to? Veť som trom ljek predpisau.“ „Ten tretí ňecheu užívat'.“ Bola odpoveď.

Verný, odvážny, trpezlivý, silný – vlastnosti pre ktoré orol ako symbol už v starom Ríme mal zjednocovaciú úlohu. Hurban v literárnych Rozpomienkach napísal: On umrel, podľa vlastného svojho názoru, ktorý dávno pred smrťou mi rozkladal, keď uvažoval o osobnosti Julia Ceasara a jeho smrti. Štúr umrel práve včas, keď veľké veci vykonal a k

väčším sa chystal. "To je pekná smrť," hovoril "keď hrdina padá v mladom veku, prv, než svet môže vidieť jeho mdlobu, aká konečne na každého prísť musí."

Návrh scény Jaroslav Valek.

Asistent réžie: Daniël Výrostek

Predstavenie vedie a text sleduje: Jana Berounská

Javiskový majster: Peter Petrínek **Svetlá:** Peter Petrínek, Vladimír Kuchár, Ivan Čingel, Ing. Peter Štrba, **Zvuk:** Peter Číž, Peter Urban **Výrobu zabezpečili dielne DJGT pod vedením:** Ing. Miroslava Kováčika **Scénu vyhotovili:** Dušan Šupina, Vladimír Hromadík, Branislav Koller **Kostýmy vyhotovili:** Anna Duríková, Alena Bogáňová, Jana Kapusníková **Rekvizity:** Roman Spiro **Garderóba:** Marta Slosiariková, Janka Nagyová **Umelecká maskérka:** Dana Kováčiková **Javisková technika:** Štefan Bartko, Michal Ďurík, Juraj Paček, Ján Paučo, Ivan Volek, Ľubomír Ozimák

Zodpovedná redaktorka: Ing. Jana Raffajová **Bulletin zostavil:** Mgr. art. Ján Chalupka

Grafická úprava: Marián Hornický

Zriaďovateľom divadla JGT je Baňskobystrický samosprávny kraj

Divadlo J. G. Tajovského vo Zvolene

Divadelná 3, 960 77 Zvolen

045 / 55 51 222

www.djgt.sk

www.djgt.sk

Ludvig Holmström